

HOE LAAT JE MBO'ERS LEZEN MET MEER PLEZIER?

Dat leesplezier en daarmee de leesvaardigheid van Nederlandse jongeren in een crisis verkeert, is inmiddels een understatement. Eén van de middelen die veel scholen inzetten om het leesplezier weer terug te brengen, is het vrij lezen: 15 tot 30 minuten in een les lezen wat je zélf leuk vindt en zonder allerlei verdere plichtplegingen. Maar werkt dat vrij lezen ook in het mbo? En hoe zou dat dan moeten?

HILDE TIMMER & HERMAN GIESBERS

Leesmotivatie en leesplezier bij de Nederlandse jeugd verkeren in een neerwaartse spiraal, zo bleek uit het PISA-onderzoek van 2018 (Gubbels et al., 2019). Om het leesplezier en daarmee de leesmotivatie te bevorderen, kiezen steeds meer scholen ervoor vrij lezen in te zetten: een deel van de lestijd lezen leerlingen in een zelfgekozen boek, zonder dat hier opdrachten aan verbonden zijn. Vanwege het vrije karakter en de overeenkomst met vrijetijdslezen zal dit het leesplezier bij uitstek stimuleren, zo stellen Kamp et al. (2019, p. 168).

Aandacht voor fictie is niet verplicht op het mbo, maar op mbo-vakschool Cibap te Zwolle is ervoor gekozen het lezen van fictie wel een plek te geven in

het curriculum. Dit om de 'leesmotor' van de studenten (weer) op gang te brengen of te houden, onder andere vanwege de positieve effecten van regelmatig lezen op de leesvaardigheid. De afgelopen schooljaren lazen studenten uit het eerste jaar zodoende in twee lesperiodes tijdens hun wekelijkse les Nederlands een kwartier in een zelfgekozen boek. En hoewel dit veelal werd gewaardeerd wegens de rust die het bracht, ontwikkelden diverse studenten door het vrijleesmoment alleen maar meer 'leestegenzin': zij vonden het stom, vervelend en nutteloos. Een reden om het vrij lezen op de school onder de loep te nemen. Zou een aanpassing van het vrijleesprogramma het leesplezier kunnen vergroten? In één klas is hiermee geëxperimenteerd en het lijkt erop dat de aanpassing heeft geleid tot een



Studenten van Cibap doen vakkennis op bij drukkerij Zalsman. Foto: Mark Monsma

voorzichtige toename van het leesplezier. In dit artikel doen we verslag van alle aanpassingen en wat die hebben opgeleverd.

De beleving van het lesonderdeel vrij lezen

Om een eerste beeld te krijgen van hoe de klas als geheel tegenover het genoemde vrij lezen stond, is een belevingsschaal (op basis van Martinot et al., 1988) afgenomen. Deze omvatte 32 stellingen over het vrij lezen, verdeeld over vier subschalen: plezier; angst en moeilijkheid; inzet en interesse; nut en relevantie. Nut en relevantie werden wel gezien, maar duidelijk werd dat het gros van de studenten weinig geïnteresseerd was in het vrij lezen, en buiten het vrijleesmoment weinig las. Ook werd er minder plezier ervaren dan verwacht. Om dieper

inzicht te krijgen in de achtergrond van deze uitkomsten zijn diepte-interviews afgenomen.

Uit de interviews kwam een chronisch gebrek aan leesplezier naar voren, en dit vanwege weinig positieve leeservaringen. De oorzaak hiervan lijkt een lage kiesvaardigheid te zijn en een gebrek aan kennis over het hedendaagse boekenaanbod, wat in lijn is met de lage mate van tevredenheid over de gekozen boeken. Tevreden zijn over je boekkeuze is nu juist erg belangrijk om tot lezen te komen: een boek lezen dat je niet leuk vindt, is funest voor de inzet en interesse (Fiori & Van Hardeveld, 2013). Daarom is besloten aan de kiesvaardigheid aandacht te gaan besteden.

Een andere oorzaak die wordt aangevoerd voor een beperkte inzet en interesse, is het veranderende media-

landschap (onder andere Stichting Lezen, 2019): er is steeds meer keuze op het gebied van vrijetijdsbesteding. Ook de studenten geven dit als reden voor het weinige lezen: ze kijken liever een serie, omdat dat minder moeite kost. Enige voorlichting over het belang van regelmatig lezen (met plezier), zoals Van Koeven (2015) aanraadt, werd daarom eveneens een punt van aanpassing.

Aanpassingen op basis van De Leescyclus

Uit de interviews werd duidelijk dat de aanpassingen

met studenten, tips van studenten en docenten, en online recensies en hitlijsten. De belangrijkste reden voor de ontwikkeling van zo'n reader is om het kiezen voor de studenten makkelijker te maken: er is zoveel aanbod! De geïnterviewde studenten gaven zelf ook aan dat een lijst met titels zou kunnen helpen bij de boekkeuze. Daarnaast kunnen ze met behulp van de reader kennis opdoen van het hedendaagse aanbod, wat nodig is om kiesvaardiger te worden (Stalpers, 2007).

Tevreden zijn over je boekkeuze is erg belangrijk om tot lezen te komen: een boek lezen dat je niet leuk vindt, is funest voor de inzet en interesse

van het vrijleesprogramma gericht dienden te worden op het aanwakkeren van het leesplezier van de studenten, met als basis ze te prikkelen en kiesvaardiger te maken. Om hiertoe te komen, is het belangrijk een stimulerende leesomgeving te creëren. Het recent ontwikkelde vakdidactische model De Leescyclus (Kamp et al., 2019) sluit hier naadloos op aan: daarbinnen staat de lezer centraal, die onder begeleiding vier fasen – inspireren, kiezen, lezen, verdiepen – doorloopt met als doel het leesplezier te vergroten. Zodoende is De Leescyclus als didactische mal gebruikt.

Literatuurstudie en de diepte-interviews hebben tot de volgende vier aanpassingen geleid: een introductieles waarin onder andere aandacht wordt besteed aan het belang van lezen (met plezier) en wordt gewerkt aan de kiesvaardigheid; het gebruik van een reader met 32 leesboeken; de aanschaf van de boeken die de studenten tijdens de introductieles kiezen voor het vrij lezen; boekpromoties en boekengesprekjes in de vervollessen.

De samenstelling van de reader is geïnspireerd op het idee van Guldmond om boekproeverijen te houden, zodat er 'geproefd' kan worden voordat een boekkeuze wordt gemaakt (Stalpers, 2007, p. 69). In de reader zijn de boeken verdeeld in zes categorieën: echt gebeurd; spannend; liefde en vriendschap; psychologie; fantasy en sciencefiction; korte verhalen en dichtbundels. Per boek geeft de reader de flaptekst, de inhoud in enkele trefwoorden en de eerste pagina's. De boekselectie is gebaseerd op de diepte-interviews

Het lesverloop

In de introductieles wordt De Leescyclus volledig doorlopen: gestart wordt met de inspiratiefase, waarin vier leesfragmenten van boeken uit de reader worden besproken. Deze zijn op zeer groot formaat afgedrukt en opgehangen in het lokaal om de boeken letterlijk te 'openen' voor de studenten en hen te prikkelen tot lezen. De studenten wordt gevraagd te gaan staan bij het fragment dat ze het meest aanspreekt en vervolgens te formuleren waarom dit zo is. Ook worden leeservaringen uitgewisseld en komt het belang van lezen (met plezier) aan bod, door te bespreken wat een boek met je 'doet' en kort aan te stippen wat de wetenschap erover zegt.

Hierna start de gecombineerde keuze- en leesfase, waarin opnieuw de eigen ervaringen centraal staan: hoe kiezen de studenten hun leesboeken, wat hebben ze al gelezen en waarin zijn ze geïnteresseerd? De docent geeft keuzetips, bespreekt de kaften bij de boekfragmenten uit de inspiratiefase ('Hadden de studenten een andere favoriet aangewezen als de kaften erbij hadden gehangen?') en introduceert de reader, waarin de studenten 32 fragmenten kunnen lezen. Ze kunnen hieruit een boek kiezen om in de vervollessen te lezen, of als er niks tussen zit, zelf een boek aandragen. Voordat de studenten in de reader gaan lezen, vullen ze voor zichzelf een leessmaakvragenlijst in (op basis van Kamp et al., 2019, p. 163; zie kader) en bespreken ze de uitkomst met een klasgenoot. Dit om de interactie over boeken op gang te brengen, en de studenten de mogelijkheid te geven elkaar te 'besmetten' met enthousiasme.

Vier leesfragmenten van boeken uit de reader zijn op zeer groot formaat afgedrukt en opgehangen in het lokaal om de boeken letterlijk te 'openen' voor de studenten

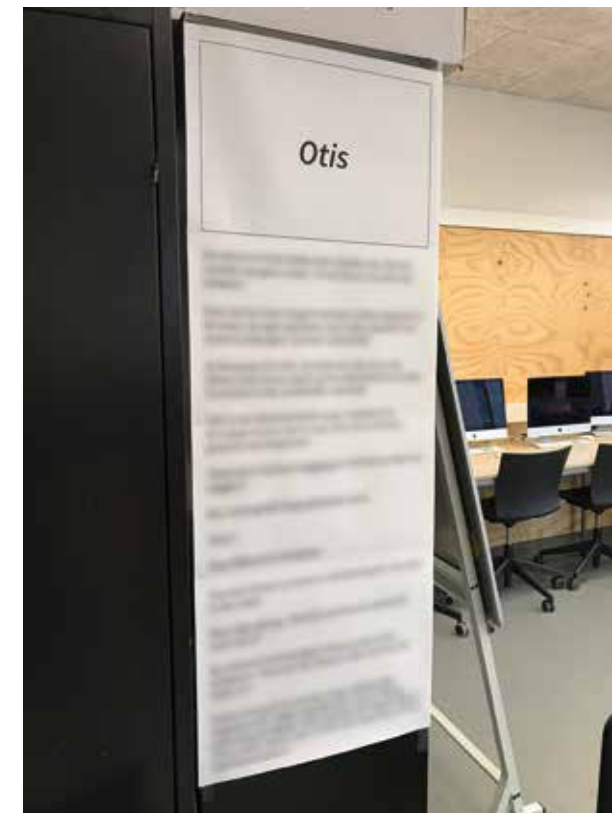
De les wordt afgesloten met de verdiepingsfase, waarin de studenten digitaal (via Socrative) zelfstandig hun boekkeuze doorgeven en deze keuze ook onderbouwen. Aangezien een royale, passende boekencollectie eveneens onderdeel is van een stimulerende leesomgeving (onder andere Fiori & Van Hardeveld, 2013) en het binnen de beschikbare tijd niet mogelijk was om iets dergelijks te realiseren, is de collectie 'gericht' uitgebreid door de gekozen boeken aan te schaffen. Zo konden de studenten hierin lezen tijdens de vervollessen.

Het laatste onderdeel omvat het toevoegen van twee zaken aan de vervollessen: een wekelijkse zogenoemde éénminuutboekpromotie met als doel te inspireren (desgewenst uitgevoerd door studenten, anders door de docent of deze vertoont een video, bijvoorbeeld van het online platform Why I love this book, zie <www.

whyilovethisbook.com>); en de mogelijkheid om een boekengesprekje met de docent te voeren, mocht het gekozen boek niet bevallen – dat is immers funest voor het leesplezier.

De aanpassingen geëvalueerd

De aanpassingen zijn geëvalueerd door observeren en digitaal bevragen van de klas en een andere klas die bleef lezen volgens de reguliere aanpak, 'gewoon' het kwartier vrij lezen in de wekelijkse les Nederlands. Uit de resultaten bleek dat de onderdelen die gericht waren op het bevorderen van de keuzevaardigheid – de introductieles en de reader – positief werden gewaardeerd. De boekpromoties werden minder goed ontvangen en waren volgens ongeveer de helft van de studenten geen goede toevoeging. Dit kan hebben gelegen aan de vorm:



VRAGEN VAN DE LEESMAAKVRAGENLIJST

1. Welke boeken heb je tot nu toe gelezen?
2. Welke boeken vond je mooi, welke niet, waarom?
3. Over welke onderwerpen zou je willen lezen?
4. Welke van de onderstaande categorieën past bij de hierboven opgeschreven onderwerpen?
 - Ⓞ echt gebeurd
 - Ⓞ spannend
 - Ⓞ liefde & vriendschap
 - Ⓞ psychologie
 - Ⓞ fantasy & sciencefiction
 - Ⓞ korte verhalen & dichtbundels

De studenten bleken het vrij lezen na de aanpassingen meer te waarderen: het rapportcijfer voor het lesonderdeel ging van een 6,3 naar een 7,4

diverse studenten vonden de kwaliteit van de gebruikte video's onvoldoende. Boekengesprekjes zijn er bijna niet gevoerd: de meerderheid gaf aan dat het boek goed beviel en een gesprekje dus niet nodig was.

In het algemeen bleken de studenten het vrij lezen na de aanpassingen meer te waarderen: het rapportcijfer voor het lesonderdeel ging van een 6,3 naar een 7,4. Ook gaf de helft van de studenten aan door de introductie (iets) positiever te zijn gaan denken over lezen, en adviseerden ze de les weer te geven aan nieuwe eerstejaarsstudenten. Ook voor de reader werd unaniem hergebruik aanbevolen: deze is handig en overzichtelijk, en heeft het merendeel van de studenten geholpen bij het kiezen van een boek. Eén student gaf aan zonder de reader 'in het wilde westen te beginnen met zoeken' en was nu door de korte informatieblokken veel te weten gekomen. Ook waardeerden de studenten het dat ze ruimte kregen om de eigen leesmaak te ontdekken en elkaar beter te leren kennen.

Lezen op het mbo: hoe verder?

De conclusie kan zijn dat specifieke aandacht voor 'het waarom' van het lezen en vooral voor de ontwikkeling van de kiesvaardigheid positieve invloed heeft op de beleving van vrij lezen en lezen op zich. Ondanks dat het hier gaat om een relatief klein praktijkonderzoek, is het mogelijk om enkele aanbevelingen te formuleren.

1. Bespreek, alvorens te beginnen met vrij lezen, expliciet het belang van lezen (met plezier). Wie plezier beleeft aan lezen, leest vaker, en door vaker te lezen worden de taal- en leesvaardigheden vergroot (Mol & Bus, 2011). Zorg er tevens voor dat de interesse in verhalen wordt gewekt. De Leescyclus is hiervoor een geschikte didactiek.
2. Geef studenten de gelegenheid om te praten over hun leeservaringen, zodat ze elkaar kunnen inspireren. Besteed ook tijd aan het ontdekken van de eigen leesmaak en het kiezen van een passend leesboek. Gebruik hierbij een reader met voorgeselecteerde boeken, zodat de keuze wordt ingeperkt, maar verplicht het kiezen hieruit niet.
3. Zorg voor een royale, passende boekencollectie en bied zo mogelijk ook e-books en luisterboeken aan: deze 'alternatieve vormen' kunnen motiverend wer-

ken (Van Koeven, 2015). Een optie is om voor iedere docent een boekentas te verzorgen, waar dan door studenten uit verschillende klassen uit gelezen kan worden: de boeken kunnen na het leesmoment worden teruggegeven aan de docent.

4. Belangrijk is ook de 'nazorg', het evalueren van de leesontwikkeling. Dit zou eenmaal per periode kunnen, bijvoorbeeld door middel van creatieve verwerkingsopdrachten.
5. Zorg voor passende aankleding van de lokalen, bijvoorbeeld door het presenteren van (nieuwe) leesboeken in een kast en het ophangen van boekenposters of boekfragmenten: deze zaken dragen eveneens bij aan een stimulerende leesomgeving. En dat is wat ook mbo'ers nodig hebben, en verdienen. ■

Hilde Timmer is leraar Nederlands tweedegraads en volgde haar opleiding aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN). Dit artikel is gebaseerd op haar afstudeeronderzoek *Lekker vrij lezen?* (Timmer, 2020), dat is uitgevoerd op Cibap, een creatieve mbo-vak-school in Zwolle. Een gedetailleerde beschrijving van het lesverloop is op te vragen via <hilde.timmer@gmail.com>. Herman Giesbers is opleider en onderzoeksbegeleider bij de lerarenopleiding Nederlands van de HAN in Nijmegen.

LITERATUUR

- Fiori, L., & Hardeveld, J. van. (2013). *Leeskilometers maken op school*. CPS.
- Gubbels, J., Langen, A. van, Maassen, N., & Meelissen, M. (2019). *Resultaten PISA-2018 in vogelvlucht*. Universiteit Twente; Expertisecentrum Nederlands; KBA Nijmegen. https://ris.utwente.nl/ws/portalfiles/portal/160130971/Resultaten_PISA_2018_in_vogelvlucht.pdf
- Kamp, I., Jong-Slagman, J. de, & Duijvenboden, P. van (Red.). (2019). *Jeugdliteratuur en didactiek: Handboek voor vo en mbo*. Coutinho.
- Koeven, E. van. (2015). *Je vak moet je doen, niet lezen*. Deltion College; Hogeschool Windesheim; Stichting Lezen. <https://www.lezen.nl/sites/default/files/Je%20vak%20moet%20je%20doen%20niet%20lezen.pdf>
- Martinot, M., Kuhlemeier, H., & Feenstra, H. (1988). Het meten van affectieve doelen: De validering en normering van de Belevingsschaal voor Wiskunde (BSW). *Tijdschrift voor Onderwijsresearch*, 13(2), 65–76.
- Mol, S., & Bus, A. (2011). Een vroeg begin is het halve werk. In D. Schram (Red.), *Waarom zou je (nù) lezen?* (p. 91–110). Eburon. <https://www.lezen.nl/sites/default/files/waarom%20zou%20je%20nu%20lezen.pdf>
- Stalpers, C. (2007). *Het verhaal achter de lezer*. Eburon. <https://www.lezen.nl/sites/default/files/het%20verhaal%20achter%20de%20lezer.pdf>
- Stichting Lezen. (2019). *Lezen loont*. https://www.lezen.nl/sites/default/files/lezen_loont_o.pdf
- Timmer, H. (2020). *Lekker vrij lezen?* [Niet-gepubliceerd afstudeeronderzoek]. HAN University of Applied Sciences.

binnenkort

Vanwege de coronacrisis is er veel onzekerheid of, wanneer en in welke vorm evenementen doorgang kunnen vinden. De aankondigingen die u op deze pagina vindt, zijn dan ook onder voorbehoud van wijzigingen.

Informatiebijeenkomst Promotiebeurs voor Leraren

De Promotiebeurs voor Leraren biedt docenten ondersteuning bij het schrijven van een proefschrift. Het doel van de beurs is docenten onderzoekservaring op te laten doen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren en de aansluiting tussen universiteiten en scholen te versterken. NWO organiseert twee keer per jaar een informatiebijeenkomst over de Promotiebeurs voor Leraren. De informatiebijeenkomst is bedoeld voor leraren die algemene informatie willen hebben over de Promotiebeurs. De eerstvolgende informatiedag zal plaatsvinden op 6 oktober 2021.

Meer informatie is te vinden op <bit.ly/ltm-promotiebeurs>.

Hoge verwachtingen van de leerling

Over het lesgeven vanuit hoge verwachtingen bestaan een paar misvattingen. In een openbare les op 7 oktober gaat lector Didactiek Lia Voerman (Hogeschool Rotterdam) op deze misvattingen in, maar zij zal ook uitgebreid stilstaan bij wat je als docent kunt doen om hoge verwachtingen te mediëren naar je studenten of leerlingen. En dat is echt wat anders dan zeggen dat je hoge verwachtingen hebt, of denken dat je die niet kunt laten zien als je ze niet hebt. Hoge verwachtingen gaan ook niet over de toekomst, maar over het nu. Je kunt hoge verwachtingen laten zien in elk moment dat je lesgeeft.

Voor meer informatie, zie <bit.ly/ltm-verwachtingen>.

De Week van het Nederlands kijkt over de grenzen heen

Van 2 tot en met 9 oktober 2021 vindt de jaarlijkse Week van het Nederlands weer plaats. Hierbij staat dit jaar Nederlands als wereldtaal centraal. Je kan Nederlands studeren aan 135 universiteiten in het buitenland en het Nederlands is een van de veertig meest gesproken talen ter wereld. Tijdens de Week van het Nederlands krijgen daarom dit jaar verschillende instituties, organisaties en andere partners in het buitenland een plek in het programma.

De organisatie van de Week van het Nederlands is in handen van Vlaams-Nederlands Huis deBuren, wordt meegefinancierd door de Taalunie en vestigt de aandacht op de veelzijdigheid van het Nederlands. Elk jaar groeit het bereik van de Week van het Nederlands dankzij initiatieven als de Taalkrant, de samenwerking met de ambassadeurs (Elfie Tromp en Jaouad Alloul) en het enthousiasme en de inzet van de verschillende partners die met hun activiteiten het Nederlands in de kijker zetten.

Kijk op <weekvanhetnederlands.org> voor meer informatie.

- 2021, Sectie Russisch LT bestaat 50 jaar (diverse activiteiten), <russisch.levendetalen.nl>
- 7 – 9 juli 2021, Onderwijs Research Dagen, online, <www.ord2021.nl>
- 22 september 2021, Dag van de Duitse Taal, <www.machmit.nl>
- 2 – 9 oktober 2021, Week van het Nederlands, <weekvanhetnederlands.org>
- 6 oktober 2021, Informatiebijeenkomst Promotiebeurs voor Leraren, <bit.ly/ltm-promotiebeurs>
- 7 oktober 2021, Openbare les Hoge verwachtingen van Leerlingen, <bit.ly/ltm-verwachtingen>
- 25 – 28 oktober 2021, Streektaalestafette Nedersaksisch, <nedersaksisch@levendetalen.nl>
- 30 november – 4 december 2021, NOT, Utrecht, <not-online.nl>
- 19 – 21 januari 2022, VIOT-congres, Gent, <www.viot2021.ugent.be>
- 11 – 12 februari 2022, Congres Frans, Noordwijkerhout, <www.congresfrans.nl>

Congres Frans 2022

Nu de vooruitzichten met betrekking tot de coronacrisis beter worden, acht de congrescommissie Frans de tijd rijp om de organisatie voor het geplande congres Frans in 2022 door te zetten. Met een vertraging van 329 dagen vindt de zestiende editie van het nationaal congres Frans plaats op vrijdag 11 en zaterdag 12 februari in congrescentrum De Leeuwenhorst in Noordwijkerhout.

In de loop van de maand november wordt het programma bekend gemaakt en kunt u zich gaan inschrijven (leden van Levende Talen mogen iets eerder).